

tiff. toronto
international
film festival®
OFFICIAL SELECTION 2014

brozer

a film by
Leonoor Pauw Marnie Blok Adelheid Roosen Lieneke Le Roux
Mijke de Jong Jolein Laarman Ton Peters Dorith Vinken Ellen Havenith

TOPKAPI FILMS AND PRPL PRESENT IN CO-PRODUCTION WITH VPRO AND HUMAN 'BROZER/FRAILER'
DIRECTOR MIJKE DE JONG EDITOR DORITH VINKEN NCE CREATIVE PRODUCER & PRODUCTION DESIGN JOLEIN LAARMAN DIRECTOR OF PHOTOGRAPHY TON PETERS NSC
CREATIVE PRODUCER ELLEN HAVENITH SOUND DESIGN & MIXAGE MARK GLYNNE ORIGINAL SCORE RUTGER REINDERS CREATIVE PRODUCER FRANS VAN GESTEL
SOUND RECORDISTS KEES DE GROOT PEIJN ABEN JAC VLEESHOUWERS FOCUS PULLER MARK DU PLESSIS DATA MANAGER & ASSISTANCE MEES PEIJNENBURG

THIS FILM IS SUPPORTED BY THE NETHERLANDS FILM FUND, CoBo AND CROWDFUNDING BY STICHTING ONGEREemd DELEN

www.cinemien.nl www.brozer.nl

Regie Mijke de Jong

*Een unieke samenwerking tussen acht vrouwen en
een man.*

-

Nederlandse première **28 september** Nederlands
Film Festival Utrecht

Vanaf 2 oktober in de bioscoop

BROZER

Een film van Mijke de Jong - Leonoor Pauw - Marnie Blok Adelheid
Roosen - Lieneke Le Roux - Jolein Laarman - Ton Peters - Dorith
Vinken - Ellen Havenith

Nederland | 2014 | Lengte: 80 minuten | Distributie: Cinemien |
Releasedatum: 2 oktober 2014

Nadat ze in 1997 vier zussen in de prijswinnende film **Broos** vertolkten, maken we in **Brozer** opnieuw kennis met de zussen: Leonoor Pauw (Muis), Marnie Blok (Ted), Lieneke Le Roux (Lian), Adelheid Roosen (Carlos).

Als Muis hoort dat ze ongeneeslijk ziek is, krijgt voor haar het leven een totaal andere betekenis. Op haar weg naar het onbekende brengt ze regelmatig de zondagen door met haar zussen. Snoeihard, met gevoel voor humor, boos, angstig en met liefde zoeken zij elkaar op tot de dood hen scheidt. De film verbeeldt de pogingen van de vier zussen om met dit verdriet om te gaan om zo grip te krijgen op de vergankelijkheid.

Een speelfilm over de veerkracht van de mens, liefde en de confrontatie met het onvermijdelijke waarbij de makers voor en achter de camera worden geconfronteerd met de grenzen van fictie.

Cast & Crew

A FILM BY

Leonoor Pauw	-	MUIS/LEONOR
Marnie Blok	-	TED/MARNIE
Lieneke Le Roux	-	LIAN/LIENEKE
Adelheid Roosen	-	CARLOS/ADELHEID

Mijke de Jong	-	DIRECTOR
Jolein Laarman	-	CREATIVE PRODUCER & PRODUCTION DESIGN
Ton Peters NSC	-	DIRECTOR OF PHOTOGRAPHY
Dorith Vinken NCE	-	EDITOR
Ellen Havenith	-	CREATIVE PRODUCER
Mark Glynne	-	SOUND DESIGN & MIXAGE
Rutger Reinders	-	ORIGINAL SCORE
Frans van Gestel	-	CREATIVE PRODUCER

AND BY

George, Merel and Robijn van Houts

SUPPORTED BY

Frank Peijnenburg	-	Artistic Intendant Netherlands Film Fund
CoBO		
Stichting		
Ongeremd Delen	-	Crowdfunding

IN CO-PRODUCTION WITH

VPRO	-	Joost de Wolf
HUMAN	-	Kees Vlaanderen
PRODUCED BY		
TOPKAPI FILMS	-	Frans van Gestel, Arnold Heslenfeld, Laurette Schillings
PRPL	-	Ellen Havenith

Mijke de Jong

Mijke de Jong (1959) regisseert televisiedrama, speelfilms, korte films, documentaires en theaterstukken. Haar films wonnen verschillende prijzen, waaronder een Gouden Kalf in 1997 voor de vijf actrices van *Broos*.

Voordat zij aan de Nederlandse Film & Televisie Academie studeerde, volgde Mijke de Jong een opleiding aan de Hogeschool voor Maatschappelijk Werk. Haar debuutfilm *In krakende Welstand* (1988) is een portret van de Amsterdamse kraakscene in de jaren tachtig. Haar persoonlijke belangstelling voor maatschappelijke vraagstukken keren vaker als een belangrijk thema in haar films terug. De subtiele regie van de acteurs karakteriseert al haar films. Haar meest recente speelfilm *Joy* (2010) werd geselecteerd voor het Generation programma van de Berlinale. *Het zusje van Katia* (2008) won diverse prijzen, waaronder Beste Scenario op het Nederland Film Festival, de Silver Giralddillo in Sevilla, en werd geselecteerd voor de festivals in Locarno en Toronto. Op het Internationale Filmfestival van Berlijn in 2005 won Mijke de Jong een Kristallen Beer voor haar film *Bluebird*.

Filmografie:

Het zusje van Katia (2008), ***Tussenstand*** (2007) - Gouden Kalf voor Beste Regie, Beste Ac-trice, Beste Geluid, Prijs van de Nederlandse filmkritiek (KNF), Special Mention Locarno Film Festival - ***Allerzielen*** (2005), ***Bluebird*** (2004) - Chrystal Bear International Film Festival Berlin, Grand Prix de Montreal, Toronto/Sprockets People's Jury Award - ***Ik ben Willem*** (2001-2002) jeugdserie, ***Uitgesloten*** (1999), ***Broos*** (1997), ***Het Labyrint*** (1997) ***Hartverscheurend***

Leonoor Pauw - Muis

Na de Toneelschool Arnhem heeft ze Toneelgezelschap De Zaak opgericht. Daarna was ze jarenlang verbonden aan het Ro-Theater. Ze speelde in diverse film- en televisie producties en schreef een aantal toneelstukken en scenario's voor korte film. Als docent tekstanalyse was ze jarenlang verbonden aan de Hogeschool voor de Kunsten te Utrecht en als mentor werkzaam bij Kunstenaars en Co. Vanaf 2008 werkte ze als adviseur van de Culturele sector Werkbedrijf UWV te Amsterdam. Op 21 mei 2013 overleed zij aan de gevolgen van kanker.

Filmografie:

Brozer (2014), *Razend* (2011), *Sonny Boy* (2011), *Juliana, prinses van Oranje* (2006) tel-evisieserie, *Suzy Q* (1999), *Broos* (1997), *De orionnevel* (1987), *Als in een roes...* (1986).

Leonoor Pauw - Stichting Ongeremd Delen:

“Ik kom uit een nest met 5 zussen. Onze leeftijd varieert van 52 tot en met 67. Twee van ons hebben borstkanker, waarvan de ziekte bij mij nu is uitgezaaid in longen en botten. De behandeling is slechts palliatief. Ik heb een man (George van Houts) en 2 dochters van 14 en 17 jaar. Het maken van de film *Brozer* is een groot cadeau. Niet alleen om een document na te laten, maar ook om het “zinloze” zin te geven. Kanker is een ingewikkelde ziekte. Zowel voor de patiënt als voor de omgeving.

Dit proces van zussen onder elkaar en hoe ze omgaan met de ziekte is een unieke inkijk. Veel mensen zullen zich hierin herkennen en gesteund voelen.

Ik heb de Stichting Ongeremd Delen opgericht met als doel professionele kunstenaars met kanker de kans te bieden om vorm te geven aan hun ziekte.

Het is een ziekte waar we al vijfduizend jaar mee leven en aan sterven. En dat wil ik graag “ongereemd” met U delen.”

Adelheid Roosen - Carlos

Adelheid Roosen (1958) is theatermaker, schrijfster en docent aan de Toneelschool Amsterdam. Adelheid Roosen maakt en handelt vanuit de gedachte: 'Ik ben er omdat jij er bent'. Haar werk is verweven met de zoektocht naar de Ander. Dat wordt zowel zichtbaar in haar ont-moetingen met migranten in haar succesvolle theaterstukken als in de film die zij maakte over haar moeder met Alzheimer. Het is geen poging het vreemde te begrijpen. Roosen kantelt het perspectief en probeert daarmee te tonen dat er feitelijk geen vreemde is.

Adelheid is artistiek leider van **Zina** (sinds 2005) en **Female Economy** (sinds 2009). Zij schreef en regisseerde een drieluik over moslimmigranten: **Vijf op je Ogen**, **Gesluierde Monologen** en **Is.Man**. Daarnaast maakt zij nog steeds producties in het reguliere theatercircuit, zoals in 2012 **Hetty & George** met George Groot. In 2014 zwierde Adelheid met haar **WijkSafari** de grenzen over naar Mexico-City. Met haar laatste project, de **Oversteek**, trok zij met een honderdtal wijkbewoners naar podia van schouwburgen door het hele land. De documentaire **Mam** (2009) werd genomineerd voor de IDFA Award for Short Documentary en is sindsdien nationaal en internationaal on tour. In 2009 kreeg Roosen de Amsterdam Prijs voor haar grensoverschrijdende bijdrage aan de kunsten in Amsterdam en in 2012 de Prosceniumprijs voor haar oeuvre.

Marnie Blok - Ted

Na tien jaar lang als actrice bij verschillende gezelschappen te hebben gespeeld en een eigen theatergroep, St. de Akteurs, te hebben gerund, begon Marnie Blok (1962) met het schrijven van scenario's. Aanleiding was het maken van een filmscript nav de theatervoorstelling **Broos**.

Een aantal jaren wisselde Marnie schrijven en spelen af, maar is ze inmiddels al jaren full time als scenarist aan het werk. Acteren doet ze alleen nog in bijzonder projecten en soms staat ze op de set als regieassistent zoals bij de opnames van de speelfilms **Bollywood Hero** in India en **Tape** in Argentinië. Ze schreef, samen met regisseur Diederik van Rooyen, de scenario's voor deze films.

Verder schreef ze het filmscript voor **De Gelukkige Huisvrouw** ism Karen van Holst Pellekaan. Ook schreef ze met Karen en Maarten Lebens de serie **Lijn 32**. Regie Maarten Treurniet. Marnie schreef ook het scenario voor de internationale speelfilm **Simon and the Oaks** naar het gelijknamige boek van Marianne Fredriksson, die in oktober 2011 in première ging op het filmfestival van Hamburg, waar Marnie werd bekroond met de prijs voor het beste script. Ook heeft Marnie samen met Karen van Holst Pellekaan het scenario geschreven voor de road movie **Jackie**, met Carice en Jelka van Houten en geregisseerd door Antoinette Beumer.

Marnie heeft ook de 4-delige tv serie **Ramses** geschreven over het leven van Ramses Shaffy in de jaren 60 en 70 in bruisend Amsterdam (regie: Michiel van Erp).

Met Karen van Holst Pellekaan schreef zij de speelfilm **Kenau**, over het beleg van Haarlem in 1572 die in maart 2014 in première ging in Nederland.

Lieneke Le Roux - Lian

Lieneke Le Roux (1955) heeft na het afronden van de Amsterdamse Toneelschool als actrice gespeeld bij onder andere het Werkteater, Toneelgroep Amsterdam, het Nationale Toneel, het RO-theater, de Theaterfamilie, Hummelinck Stuurman en Bos Theaterproducties. Op televisie was ze te zien in series als **All Stars**, **Bitches**, **Lotte** en **Ik ook van jou**. Ze won een Gouden Kalf in 1997 voor de film *Broos*, de John Kraaijkamp Musicalaward voor Beste Vrou-welijke Bijrol in **Pippi Langkous** in 2005 en werd voor diezelfde rol genomineerd in België. De afgelopen jaren was ze op het toneel te zien in **Zadelpijn** en **Ander Damesleed** en **Powervrouwen** van Bos Theaterproducties. Lieneke speelde al eerder **Nachtwake** van Lars Norén. Ook was ze samen met Wouter van Lierde te zien in **Mirandollina** in de regie van Karst Woudstra.

Jolein Laarman (creative producer en production designer)

Jolein Laarman (1959) werkte als uitvoerend producent en later als Production Designer aan diverse films, commercials en televisieproducties. Daarnaast schreef ze de scenario's van **Broos** en **Tussenstand** (i.s.m. Mijke de Jong) alsmede **Het zusje van Katia** (i.s.m. Jan Eilander) waarvoor zij in 2008 een Gouden Kalf ontving voor Beste Scenario. Ze schreef **Onder Ons** (i.s.m. Marco van Geffen) en de film **Kauwboy** (i.s.m. Boudewijn Koole). Recent heeft zij in het kader van 'Vrijplaats voor bewezen scenariotalent' van het Nederlands Filmfonds het scenario van de film **Verdwijnen** (regie: Boudewijn Koole) geschreven. Ook is ze als coach verbonden aan verschillende filmprojecten.

Ton Peters NSC (DOP)

Ton studeerde fotografie aan de Academie voor Beeldende Kunsten St. Joost. Hij is werkzaam als Director of Photography voor inmiddels tal van speelfilms en documentaires o.a. **Tussenstand**, **Het Zusje van Katia**, **Joy** (nominatie Beste Camera NFF) regie: Mijke de Jong. **Diep** regie: Simone van Dusseldorp. **Jimmy Rosenberg** (Beste Camera IFF Krakow) regie: Jeroen Berkvens. **Vreemd Bloed** regie: Johan Timmers. **Het Zusje**, **Onder Ons** regie: Marco van Geffen. Recent werkte hij aan **In jouw naam** regie: Marco van Geffen. De films waar hij aan werkte, ontvingen nominaties en prijzen op grote internationale filmfestivals.

Dorith Vinken

Is in 1983 afgestudeerd aan de Nederlandse Film- en Televisieacademie en werkt als filmeditor. Zij monteert met even groot plezier fictie als documentaire. Films die zij monteerde zijn o.a.: **Blue Bird**, **Uitgesloten**, **Tussenstand** (nominatie Gouden Kalf), **Het Zusje van Katia** (nominatie Gouden Kalf), **Joy**, **Symbiose** van Mijke de Jong, en **Fatih** van Danyael Sugawara

Verder monteerte ze o.a. de serie **Zingen** van Jan Eilander, de One Night Stands **Dag in Dag** uit en **Barbosa** en vele documentaires van Claudia Tellegen voor het programma **Dokument**. Op dit moment werkt ze aan **Dames 1** van Maurice Trouwborst en de nieuwe film van Danyael Sugawara.

Ellen Havenith

Na haar studie Film- en Televisiewetenschappen heeft Ellen als Productieleider en Uitvoerend Producent voor diverse productiebedrijven korte films, televisiedrama en speelfilms geproduceerd.

Voor Column Film was ze Gedelegeerd producent van **170Hz** (debuutfilm Joost van Ginkel, 2011, Gouden Kalf publieksprijs op het NFF en internationale première op het Busan IFF).

In november 2010 richtte ze haar eigen productiemaatschappij PRPL op. PRPL's eerste minoritaire coproductie **A Blast** (regie: Syllas Tzoumerkas, 2014) werd geselecteerd voor de hoofdcompetitie van Locarno. In oktober 2014 start de draaiperiode van **Our Sun** (tweede film Joost van Ginkel). Ellen is een EAVE – European Producers Workshop (2012) graduate.

Leven zonder ruis

Actrice Leonoor Pauw heeft een onbehandelbare vorm van kanker. Door een film te maken over haar ziekteproces wil ze het taboe op doodgaan doorbreken. Ze heeft gemerkt dat die openheid haar veel vriendschap en liefde oplevert. "Door je af te sluiten en boos te worden, ga je je niet beter voelen, dat had ik snel door. Het is al eenzaam genoeg om kanker te hebben en te weten dat je doodgaat." *tekst: Brigit Kooijman, fotografie: Sarah Wong*

"Zo. Dat was het record graffiggen." Actrice Leonoor Pauw komt langzaam overeind van de grafsteen waarop ze het afgelopen uur languit heeft gelegen. Op het graf ernaast zit haar collega Adelheid Roosen radijsjes te eten.

We zijn op begraafplaats Huis te Vraag in de Amsterdamse Schinkelbuurt, een stille en groene oase in de stad. Sinds 1962 wordt hier niemand meer begraven; een kunstenaarsteeltje beheert en onderhoudt het kerkhof, al 25 jaar. De crew van *Brozer*, een film-in-wording over het ziekteproces van Muis – gespeeld door Leonoor Pauw – die kanker heeft in een ongeneeslijk stadium, heeft van hen toestemming gekregen om hier een scène op te nemen.

Brozer is een speelfilm, geen documentaire. De actrices (Leonoor Pauw, Adelheid Roosen, Marnie Blok en Lieneke le Roux) zijn alleen in de film zussen van elkaar en de dialogen zijn geacteerd. Maar wat de kijker te zien krijgt komt wel heel dicht bij de werkelijkheid. De half-platte borst van Pauw is echt, net als haar magere lichaam en trage bewegingen. Allemaal het gevolg van de borstkanker die anderhalf jaar geleden uitgezaaid terugkeerde en uiteindelijk onbehandelbaar bleek. Als Adelheid Roosen (filмнаam: Carlos) tijdens de graffig-scène zorgzaam een opgevouwen jas onder het hoofd van haar 'zus' legt, denkt iedereen aan wat de regisseur even daarvoor in een terzijde opmerkte: "Leonoor is echt heel zwak".

Muis: "Ik dacht, ook al geloof ik niks, misschien kunnen we samen vragen aan de duizenden mensen die hier begraven liggen hoe ik een beschermengel kan worden voor mijn kinderen, om ze een beetje op weg te helpen in hun verdere leven." (Fragment uit *Brozer*)

Een paar dagen later, in Leonoor Pauwshuis op IJburg, drinken we samen thee in de tuin met uitzicht over het water. Ze vertelt dat het mooie, grote huis te koop staat, hooftgraag zij, haar man en twee dochters er ook wonen, want "we moeten aan de toekomst denken". De toekomst, dat is als zijzelf er niet meer zal zijn. En er dus een deel van het gezinsinkomen wegvalt. Ze zal er in de loop van het gesprek telkens weer op terugkomen: het gaat in het leven niet om geluk, het gaat erom dat je leert omgaan met dingen die niet leuk zijn. Je situatie overzien en proberen eruit te komen. "Kijk maar in de bek van de leeuw." De dood hoort bij het leven, en het ergert Pauw in al haar onverschrokkenheid dat mensen dat lang niet altijd beseffen. "We maken niks meer mee, geen oorlogen of rampen. We zijn niks meer gewond."

Voor haar behandeling is ze bewust van het gespecialiseerde Antoni van Leeuwenhoek Ziekenhuis overgestapt naar een gewoon ziekenhuis, omdat de sfeer in het AvL haar benauwde. Patiënten werden er, voor haar gevoel, als het ware doodgeknuffeld. "Alles wordt voor je gedaan, op elk moment van de dag. Dat maakt dat je achterover gaat leunen, dat je alles overgeeft en geen kracht meer uit jezelf haalt."

Ze is blij met de discussie over kosten in de zorg, want ook daaraan merkt ze dat de dood eigenlijk gewoon niet geaccepteerd wordt. "Het idee dat mensen vinden dat ze recht hebben op een peerdure behandeling, alleen om een paar weken langer te leven! Ik zou dat niet eens willen. En ik vind het triest om te zien hoe artsen in de laatste fase van iemands leven maar doorgaan met die chemo, terwijl je je daar zo beroerd van voelt en mensen soms langer zouden leven zonder. Toen de dokter tegen me zei dat hij niks meer kon doen, vond ik dat eerst heel eng, maar later gaf het juist een prettig gevoel van zelfbeschikking, van vrijheid. En tegen alle verwachtingen in, ben ik er nog steeds."

"Heel eng, toen de dokter zei dat hij niks meer kon doen. Later gaf het een gevoel van vrijheid"

Biografie

Leonoor Pauw (1956) is actrice en theatemaker. Na de Toneelschool in Arnhem richtte ze het toneelgezelschap 'De Zaak' op, later was ze jarenlang verbonden aan het Ro Theater. Ze speelde in films en televisieproducties en schreef toneelstukken en scenario's. Sinds 2008 is ze werkzaam bij het UWV in Amsterdam, waar ze een afdeling heeft opgericht die werkloze kunstenaars begeleidt naar een baan. In 1997 kreeg Leonoor Pauw samen met Adelheid Roosen, Mamie Blok, Lieneke le Roux en Maartje Nevejan een Gouden Kalf voor beste actrice in de film Broos, geregisseerd door Mijke de Jong. Met dezelfde regisseur en medespeelsters (op Maartje Nevejan na) werkt Pauw nu aan de film Brozer, die naar verwachting in de loop van 2013 uitkomt.

“Deze film kunnen we niet langer fictie noemen. Er gaat echt iemand dood”

Muis: “Ik lig midden in de stad op een steen waaronder iemand begraven ligt. Vroeger leefde de stad voor mij. Ik kende alle plekken waar je tot diep in de nacht kon zuipen of snuiven. Nu is dat allemaal weg.”

Carlos: “Je hoofd wordt zo groot als die steen. Heb je daar vrede mee?”

Muis: “Ja.”

Niet dat het volgens Leonoor Pauw geen ongelooflijk zinloos gegeven is, dat hele ‘kanker gebeuren’. “Zoveel mensen die in de kracht van hun leven doodgaan. Onbegrijpelijk. Maar het is zo.” Door de film te maken wil Pauw mensen meenemen in haar ziekteproces. “De boel opengooien”, noemt ze het. Dat betekent dat de kijker behalve verstilde gesprekken met haar zussen, ook ziet hoe Leonoor/Muis samen met hen ergens in de duinen haar doodskest uitprobeert, en hoe ze de oncoloog hoort zeggen dat de chemo helaas geen enkel effect heeft gehad. Dat blijkt een niet-gespeeld gesprek, met Leonoor’s eigen oncoloog.

Ze vertelt hoe haar twee dochters allebei heel verschillend reageren op haar ziekte. De jongste van veertien praktisch, bijna opgewekt, terwijl de oudste van zeventien de werkelijkheid aanvankelijk niet onder ogen wilde zien en het er heel, heel moeilijk mee heeft. “Daar gaat de film ook over, over al die ingewikkelde, emotionele dingen die bij kanker horen, en hoe je dat doet met elkaar. Je afsluiten en boos worden werkt niet, dat had ik heel snel door. Het is al eenzaam genoeg om kanker te hebben en te weten dat je doodgaat. Je hebt alle liefde, vriendschap en intimiteit die je kunt krijgen heel hard nodig. Vooral de onvoorspelbaar-

heid, de onzekerheid maakt zo eenzaam. Ik weet niet of ik er over drie weken nog ben, terwijl ik hier nu gewoon met jou zit te praten. Hoe moet je dan in godsnaam je leven invullen?”

Muis: “Ik doe niet meer mee in het leven. Ik zit gewoon te wachten tot mijn lichaam ermee ophoudt. Deze tussenfase is ook wel heel mooi. Nu is nu en morgen is morgen. Nieuwe dingen bestaan helemaal niet meer. Ik ben een soort tussenpersoon.”

“De andere kant is dat ik niet meer afgeleid word door het leven. Ik leef zonder ruis. Daardoor zie ik scherper, ik zie hoe mensen zinloze gevechten leveren, hoe ze liefde laten liggen, niet in staat zijn om te communiceren of om hun eigen ego opzij te zetten. Hoeze ontevreden zijn, niet kunnen accepteren dat het leven geeft en ook weerafneemt. Waar ik kan, probeer ik daar dan wat aan te doen. Dat is voor mij het bijzondere van deze tijd.”

Carlos tegen Muis: “Je ogen staan heel helder. Groot. Het is gek om te zeggen: ‘Wat doe je dat goed, sterven’.”

Hoe en wanneer de film eindigt, zou net zo onvoorspelbaar moeten zijn als het ziekteproces van Leonoor, ware het niet dat zijzelf het langzamerhand wel genoeg vindt. Een paar draaidagen op de Noorse Lofoten-eilanden staan nog op het programma, vanwege het noorderlicht, maar daarna moet de film misschien toch maar gauw afgemaakt worden, zegt ze. “Ik wil mijn energie, die steeds minder wordt, aan mijn gezin gaan besteden, en aan mezelf. En bovendien denk ik dat het voor de kijker niet leuk is om iemand echt te zien sterven. George (Leonoor Pauw’s echtgenoot George van Houts, die ook acteur is, red.) vindt dat ik tot het gaatje moet gaan, maar ik twijfel. Op zeker moment zijn we onze eigen namen en onze filmnamen door elkaar gaan gebruiken, en we overwegen nu om in de rest van de film de personages helemaal los te laten en als onszelf verder te gaan. De illusie dat het allemaal fictie is, is niet tot het eind toe vol te houden, dat trekken wij niet, en de kijker ook niet. Want er gaat daar wel iemand dood.” **knack**

BROZER IS EEN LOW-LOW BUDGET-FILM. DE ACTEURS EN ANDERE CREWLEDEN VERLEENEN VOOR BIJNA NIETS HUN MEDEWERKING. VIA DE SITE WWW.BROZER.NL IS DE TOTSTANDKOMING VAN DE FILM TE VOLGEN. DAAR STAAT OOK EEN BLOG VAN LEONOR PAUW OP.

WWW.KWFKANKERBESTRIJDING.NL ONDER ‘LEVEN MET KANKER’, ‘ALS DE DOOD DICHTBIJ IS’

interview

'Ik heb mezelf en dit vak vervloekt'

foto Robin De Puy

foto Robin De Puy

foto Robin De Puy

Brozer is de nieuwe film van regisseur Mijke de Jong (55) die tijdens het filmfestival in Toronto in première gaat. Vier zussen komen bij elkaar omdat een van hen kanker heeft. Die rol wordt

gespeeld door Leonoor Pauw, tijdens het draaien zelf terminaal ziek. 'Ik kon aan haar adem horen hoe moe ze was.'

PIETER WEBELING

Op een dag hoor je dat Leonoor Pauw, actrice en goede vriendin, terminaal ziek is. Wat was je eerste gedachte?

'Nee. Née. Kut! Leonoor voelde zich al langer niet lekker; ze ging yoga doen omdat ze zo benauwd was. Waarom is ze niet eerder naar de dokter gegaan? Zeven, acht jaar daarvoor had ze borstkanker. Waarom heeft ze niet bedacht dat die ziekte was teruggekomen in haar longen, in haar botten?

'Ik kende haar van de vriendinnenclub van de film Broos. Daarmee wonnen we in 1997 een Gouden Kalf. Broos gaat over vijf zussen die samenkomen in een vakantiehuisje en een videoband willen maken voor het 40-jarig huwelijksjubileum van hun ouders. Dat wordt een nachtmerrie, omdat een beladen verleden opspeelt. We hadden altijd nog het idee een vervolg te maken. Ik moet wel zeggen: het draaien van Broos was heftig. Om dat weer met elkaar aan te gaan... In de vorm van een komedie, misschien. Een zwarte komedie. Het kwam er nooit van. Toen werd Noor ziek.'

Adelheid Roosen, in de film zus Carlos, had het idee dat Leonoor wellicht nog iets wilde scheppen: een film over haar ziekte, als 'nevenrealiteit' waarin de waarheid 'anders waar' is. Mooi bedacht.

'Zeker. Noor zelf vond het al snel een geweldig cadeau. Ze was strijdvaardig: verdomme, met die laatste maanden ga ik nog wat

doen! 'Broos 2' werd al gauw Brozer. De zussen komen opnieuw bij elkaar, nu vanwege de ziekte van Muis, het personage van Noor. Geen vijf zussen maar vier, eentje deed niet mee. De eerste draaidag was in april 2011. In de maanden en jaren daarna heb ik dat moment vaak proberen terug te halen. Why, in godsnaam. Wie ben ik, wie zijn wij, om zoiets groots als de aftakeling en de dood van een vriendin te verfilmen? Waar waren we aan begonnen?'

Waarom ben je filmmaker geworden?

'Omdat ik de wereld wilde verbeteren. Met film kon ik sociale misstanden aan de kaak stellen en laten zien hoe mensen strijden voor een beter en rechtvaardiger bestaan. Voor veel minder deed ik het niet, geloof ik. In mijn jonge jaren was ik een dwarse puber met een autoriteitsprobleem die behoorlijk om zich heen schopte. Op mijn 16de maakte ik mij erg druk om giftige havenblubber in de Rijnmond. Ik ging op mijn fiets naar een bijeenkomst van het Rijnlands Energie Komitee van de SP. Ik voelde me aangetrokken tot mensen die de confrontatie zochten. Bokkig meisje, hoor. Nee, nee, alles nee. Mijn lijfspreuk was: alleen dode vissen zwemmen met de stroom mee.

'Rond 1980 werd ik aangenomen op de Filmacademie. Ik was actief in de Amsterdamse kraakbeweging. Die subcultuur sprak mij enorm aan. We creëerden een eigen wereld, met eigen winkels en een eigen café. Hoe onaangepaster, hoe beter. Autoriteit? Bwèèh. Dat waren allemaal fascisten. Hoe shortminded kun je zijn?'

Je ging ondergronds. Als lid van de antimilitaristische actiegroep Onkruid.

'Ja. Ik vond dat alles draaide om olie, macht en geld, dat gruwelde mij aan. Ik heb meegedaan aan bunkerinbraken. We hebben de 'PMC Papers' openbaar gemaakt, geheime informatie over wat een speciale legergroep zou doen in tijd van opstand of oorlog om de bevolking rustig te houden. Die documenten hebben nog lang op mijn kamer gelegen. We hadden voortdurend het idee dat we in de gaten werden gehouden door de politie en de inlichtingendienst, de 'stillen'. Overleggen via de telefoon deden we nooit. Als ik een brief had getikt, verbrandde ik het typelint. Die cowboymentaliteit sprak mij ook wel aan, hoor. Wij tegen de rest van de wereld.'

Spijt?

'Nee. Zeker niet. Maar ik weet nog dat ik als meisje in een demonstratie meeliep met een doodskist op mijn schouder. Ik ageerde tegen de toenmalige burgemeester van Amsterdam: 'Polak, in de kist, Amsterdam moet opgefrist.' Dat geloof je toch niet? Dat gaat toch veel te ver? Zo heb ik mezelf gevormd, maar het was ook ingegeven door angst. Dat dwarse en radicale was een schild voor mijn gevoelige kant. Dat is mij later wel duidelijk geworden.'

Is de idealiste van toen nog herkenbaar in de regisseur van nu?

'Heel erg, denk ik. Het engagement zit nog steeds in mij, net als die intensiteit, de fascinatie voor extremen. Maar ik heb allang niet meer het gevoel dat ik de wereld kan verbeteren. Mijn idealisme is niet meer zo hard. Ik denk niet meer in goed of fout, zwart of wit. Met het ouder worden heb ik veel meer oog gekregen voor de grijzen, voor de nuance. Geen confrontatie zonder liefde, geen liefde zonder confrontatie. Dat is het een beetje.'

'Als filmmaker ligt mijn betrokkenheid nu in de struggle, de worsteling van de mens, in zijn gepruts op de vierkante centimeter. Hoe vinden we vrijheid en geluk, in weerwil van onze omgeving? Ik ben

nieuwsgieriger geworden. Waarom doen we wat we doen? Hoe bewegen we ons tussen de polen goed en kwaad, leven en dood? Dat blijft me fascineren.'

Hoe verliep de eerste draaidag van Brozer?

'Chaotisch. We hadden geen script, daar was geen tijd voor. Een planning maken of dramatische lijnen verzinnen was ook ondoenlijk. Na alle brainstormsessies met de acteurs bereidde ik de draaidagen voor met scenariste Jolein Laarman. Eerst deden we improvisaties, die werkten we uit met een lijstje steekwoorden. In de praktijk was dat veel te gekunsteld. We moesten nóg grover te werk gaan, per draaidag bedachten we een aantal onderwerpen en scènes - en dan maar zien wat er gebeurde op de set.'

'De eerste keer kwam Adelheid laat binnen. Ik gebaarde vanachter de camera dat ze als Carlos het beeld moest inlopen om haar zieke zus Muis te begroeten. Dat deed ze heel enthousiast. Carlos omhelsde Muis, tilde haar even op en legde haar spontaan achterover op de grond. Dat ging mis: Noor raakte meteen buiten adem. Maar ze bleef in haar rol. Ze piepte echt. Muis die piept. Tja, dat is dan toch een weergaloos moment.'

De zussen besluiten alle vier in een rode jurk met vlinders te gaan lopen. Om solidair te zijn met Muis. Want: iedereen kan kanker krijgen.

'Het is ook een mooi beeld. Heel grappig hoe Carlos met die jurken komt aanzetten: 'Wij zitten als een roedel wolven om je heen.' Ted, gespeeld door Marnie Blok, rolt met haar ogen. Lian, gespeeld door Lieneke le Roux, zegt: 'Ik word al depressief als ik eraan denk.' Dat 'maakt' de zussen, zo gaan ze met elkaar om. In het volgende shot zitten ze in de wachtruimte van de oncoloog. In rode jurkjes. Alle vier.'

Na de rode jurk komt de houten jas.

'Vier doodskisten op een rij, dat was stap twee in de 'solidariteit'. Het idee ontstond in een brainstorm. Carlos zou de zussen daarmee overvallen. Ik wilde dat dat ook in het echt gebeurde: Adelheid was de enige actrice die het wist. We waren vooraf heel zenuwachtig, want ja, hoe ver kun je gaan? Vanwege het verrassingselement moest deze scène eigenlijk in een keer goed gaan. Bij binnenkomst waren ze alle drie geschokt. Noor ging als eerste in een kist. Ze vond het nog wel lekker liggen ook, zei ze. Maar toen brak de pleuris uit. Marnie weigerde in een kist te gaan liggen - als Ted. 'Je kunt er ook in gaan staan', zei Muis heel droog. Het was zó spannend. Ik heb diep respect voor die vrouwen.'

Marnie Blok zei dat de rode jurk haar ruimte gaf lossen om te gaan met de beklemmende realiteit. Als zus durfde ze meer te zeggen. Gold dat ook voor jou, als regisseur? Was de camera een buffer?

'Ja. In eerste instantie was het voor mij een geruststellend idee dat de acteurs een rol speelden - en wij achter de camera stonden. Noor voelde zich ook vrijer, denk ik. Vernietigend geestig kon ze zijn. Als Muis moppert ze op mensen die een goedbedoeld bloemetje sturen. Komt dat busje van Fleurop wéér voorrijden. 'Alsof ik al dood ben', zegt ze verbolgen. 'Ik heb de helft van die bloemen weggegooid. Vin'k ook raar, maar ik heb het wel gedaan.' Daar gaat de film ook over, hè. Over het taboe op de dood en de worsteling daarmee om te gaan. Ik hoop dat mensen door het zien van Brozer minder krampachtig naar de dood kijken. Dat is weer de idealist in mij, zullen we maar zeggen.'

We zien Muis met haar zieke lichaam dansen, sensueel en ritmisch, in een sprookjesachtige

witverlichte zaal. Ze houdt het niet vol.

'Ik moest enorm huilen. Noor kan heel mooi dansen. Dat wist ik. Ze wilde die scène doen en dan zouden we wel zien. Ze kon gewoon niet verder. Ze zeeg neer op de grond en huilde. Ik vond het niet te doen.'

Want: het was echt.

'Ja. Muis werd daar Noor. Ze wist: dit was mijn laatste dans.'

Als vriendin huil je mee. Maar als filmmaker zie je de wrede poëzie.

'Ja, als filmmaker hoop je op zo'n ontluisterende wending. Dat is het dubbele. Natuurlijk zeg je als regisseur niet tegen Noor: dans maar tot je erbij neervalt. Dat ontstaat. Maar Noor is een actrice, een performer. Die ziet zelf het drama. In het belang van de film ging ze mee met de pijn en de emoties die bij haar los kwamen.'

Maar houd je dan niet het gevoel dat...

'Ik heb mezelf vervloekt. Ik heb dit vak vervloekt. Tot in het diepst van m'n wezen. Altijd weer dat stemmetje in mijn achterhoofd dat zei: oh, wat mooi om te hebben. Verschrikkelijk vond ik het. Je wilt het niet aangaan, weer een draaidag, o nee, alsjeblieft, mag het ook zonder camera? Kunnen we niet gewoon met elkaar op een bankje zitten? Ik probeerde mezelf dan te troosten met de gedachte dat Noor dit zelf graag wilde, het was haar laatste kunstwerk. Wij allemaal deden het voor haar. Maar waar moest deze helletocht eindigen? Tot hoe ver waren we in staat om de vergankelijkheid te spelen? Om te doen alsof?'

Dan 'breekt' de film. De acteurs komen in beeld, als zichzelf, en richten zich tot Noor. 'Ik ben de weg kwijt tussen de film en de realiteit', zegt Adelheid. Of ze let op het

beeld en vergeet haar vriendin of ze let op haar vriendin en vergeet dat de camera draait.

'Eigenlijk wist ik dat dit zou gebeuren. Het spelen was comfortabel omdat het afstand gaf en gek genoeg konden we zo dicht bij Noor komen. Maar ja, ze verzwakte. Dan moest er weer een liter tumorvocht uit haar longen worden gepompt, ze kreeg chemo, rare harde bulten. Dan kún je niet meer spelen. Dan kún je je niet langer verschuilen achter niet-bestaande mensen. Noor zei zelf: 'Ik kan het niet meer opbrengen Muis te zijn. Ik ga dood, jongens, hallo, kom op.'

Is het voor een filmmaker niet wrang dat de verbeelding het aflegt tegen de werkelijkheid?

'Ja. Dan kun je twee dingen doen: of je stopt, aftiteling, klaar. Maar deze film gaat ook over het verkennen van de randen van de fictie. Daar loop je vanzelf tegenaan, en dan? Dat vond ik interessant. Als regisseur heb ik altijd gespeeld met de scheidslijn tussen speelfilm en documentaire. Het unieke van Brozer is: dat de werkelijkheid zich opdringt en het overneemt. Hoe ga je die 'verbeelden'? Hoe voorkom je dan dat het verhaal vervalst in een soort reportage over iemand die gaat sterven? Hoe vind je de intimiteit? Het voordeel was wel: nu konden we ook George van Houts, de man van Noor, en haar tienerdochters Merel en Robijn in de film meenemen. Dat verdiept het verhaal.

'Eigenlijk verandert er niet zo veel, na het afscheid van de fictieve personages. De karakters van de filmzussen vallen vrijwel samen met de karakters van de acteurs. De onmacht van de vier vrouwen ten aanzien van de vergankelijkheid en de dood bleef in essentie hetzelfde. Daarom wilde ik geen lelijke 'knak' in de film, een breukvlak van film naar documentaire. Daar hebben we veel over gediscussieerd. Dat was

een strijd. Ik wilde de overgang zo min mogelijk benoemen, anders werd het vormingstheater, jarenzeventiggelul. Ik wilde erlangs.'

Als regisseur ben je gewend je eigen spoor te trekken. Nu maak je een film zonder script, met eigenzinnige acteurs die ook nog theatermaker of scenarioschrijver zijn. Eerst maar de vraag: wat was daarvan het voordeel?

'Het telde op. Als team waren we sterk. Brozer was nooit zo mooi geworden zonder al die sterke, verschillende karakters.'

Maar je werd er ook horendol van.

'Haha! Mán. Een slagveld was het, soms. Elke beslissing moest je weer bevechten; gek werden we van elkaar. Ik weet nog dat ik mij na Broos had voorgenomen: never, never, never werk ik nog met die wijven. Het idee alleen al. Ik was toen jonger, hè. Na vijftien jaar zat er voldoende tijd tussen om het opnieuw te proberen. Ik ben heel blij dat we het hebben gedaan. En we zijn gelukkig allemaal nog vriendinnen.'

Noor wilde naar Noorwegen. 'Naar de stilte en grootsheid van de natuur', schreef ze in haar blog. 'Zo'n plek laat zien dat de wereld er gewoon is. Ook na je dood en ook voor je geboorte. Hier zijn er geen wensen meer. Hier verzoen je je met wat er is.'

'Noor zocht naar overgave. De vraag was: kon ze de reis fysiek nog aan? Ze had al een rolstoel. Ze was zo'n keiharde... Vaak wilden we haar beschermen, behoeden. Ik kon aan haar adem horen hoe moe ze was. Maar in Noorwegen kreeg ze weer lucht, ze bloeide helemaal op. Noor hoopte het noorderlicht nog te zien. Dat is niet gelukt. In de film wilde ik het niet faken. No fucking way. In het fictieve filmdeel

had het gekund, nu niet meer. Maar de vraag bleef: waar eindigt dit? Hoe ver gaan we mee met de realiteit? Krijgt ze nog veel pijn? Filmen we het moment dat ze sterft? Dat vond ik te privé. Maar als Noor wil dat we de overgang van leven naar dood ook meenemen? Wat dan?

'Het verblijf in Noorwegen heeft een onuitwisbare indruk op mij gemaakt. Een laatste reis voor de allerlaatste reis. Heel bijzonder om te zien hoe Noor zich langzaam durfde over te geven aan... de dood, eigenlijk. 'Ik ga er maar gewoon heen,' zei ze. 'Naar het grote onbekende.' Op een ochtend stond ik om zes uur op om de zonsopgang te filmen. Met mijn iPhone. Ik zie me daar nog staan, huilend, in dat uitgestrekte, magistrale landschap, in het beginnende licht.'

'Noor is op 21 mei 2013 overleden. Ze had bij de première willen zijn. Bij haar eigen afscheid, eigenlijk. Ontroerende gedachte. Ik snapte haar zo goed. Ook voor haar was het constant een strijd: tot hoever ga ik? Wil ik onder de 40 kilo nog in beeld? Als het dan weer even goed met haar ging, wilde ze die film afmaken en de première met ons vieren. Ik herinner me een gesprek bij haar thuis, aan de keukentafel. George, ook acteur, was erbij. Ze had net een ruw deel van de montage gezien, met de rode jurkjes. Dat vond ze heel mooi. Toen besloot ze, samen met George, dat we haar ook moesten filmen na haar dood. Stoer van haar. Over die scène wil ik niets verklappen, maar het was wonderschoon.'

Dan ga je de montage in, samen met editor Dorith Vinken. Zeven maanden lang. Met tientallen uren band van 24 draaidagen en tientallen persoonlijke filmpjes van de actrices. Hoe heb je dat beleefd?

'Ik zat gevangen in twee realiteiten. Iedere dag zat Noor op het scherm

lachend bij ons aan tafel. En iedere dag ging ze opnieuw dood. Dat kon ik op het laatst bijna niet meer verdragen. Ik keek naar een scène dat Noor op bed ligt, al heel ziek, om haar heen wordt gefluisterd, Lien zit bij haar te tutten. Hartverscheurend. Ik schoot vol toen ik die beelden zag. Je staat open, hè. Je moet creëren, een film maken, zonder camera als buffer. Maar hoe voelde ik me dan tijdens het draaien? Ik besepte dat ik toch ook aan het werk was geweest, als de oorlogsfotograaf die zegt: met tranen in m'n ogen kan ik niet scherpstellen. Misschien kon dat niet anders, maar confronterend was het wel.'

Wat zal de invloed van Brozer zijn op de filmmaker Mijke de Jong?

'Dat weet ik niet. Daar is het te vroeg voor. Dit was mijn moeilijkste film ooit. In mei waren we klaar, na ruim drie intensieve jaren. Ik was uitgeput. Inmiddels hebben George, Robijn en Merel de film gezien. Ze waren blij. Ze geloven dat Noor de film ook heel mooi zou hebben gevonden. Daar houd ik me dan maar aan vast. Vlak voor haar dood heeft Noor één voor één afscheid van ons genomen. Haar blik vergeet ik nooit meer. Vol liefde. Ik moest vertrouwen hebben in de film, zei ze. In de meiden. In mezelf.'

'Op de avond dat de film op slot ging, zie ik mezelf nog over de gracht naar huis fietsen. Euforisch. Yes, het is volbracht. Ik hóéf niet meer. In de dagen en weken daarna kwam het verdriet en de pijn los - pas na de eindmontage kon ik beginnen met de verwerking. Ik ben nog niet de oude. Ik donder van een veranda af: hersenschudding, gebroken jukbeen. Ik droom van een geraamte in een rode jurk met vlinders. Hoe ik me voel, weet ik niet precies. Opgelucht. Blij. Intens verdrietig. Maar vooral moe. Heel, heel, heel erg moe.'

CV

Mijke de Jong, 23 september 1959

geboren in Rotterdam.

1978 Filmacademie.

1983 VPRO Jonge Helden, waar ze haar partner Jan Eilander ontmoette.

1989 In Krakende Welstand: Beste Debuut Nederlands Film Festival.

1993 Geboorte zoon David Eilander.

1994 Hartverscheurend juryprijs filmfestival Locarno

1997 Gouden Kalf Broos

2005 Glazen Beer filmfestival Berlijn voor Bluebird

2007 Gouden Kalf regie Tussenstand

2014 Brozer

BROZER

wordt gedistribueerd door

Cinemien

Amsteldijk 10
1074 HP Amsterdam
www.cinemien.nl
+31 20 5776010

Voor meer informatie over de film kunt u contact opnemen met:

FILM INCOMPANY

Anne Kervers | E: anne.kervers@filminc.nl | T: +31 6 16274537 |
Petra van Horssen | E: petra.vanhorssen@filminc.nl | T: +31 6 55574720

